دیمانە لەگەڵ ستیڤان شەمزینانی دەربارەی عەلمانیەت

دیمانە: سەلاحەدین بایەزیدی

بەمەبەستی گۆڕینی بەندی حەوتی دەستووری هەرێمی کوردستان کە تیایدا ئاینی ئیسلامی کردۆتە ئایینی فەرمی، کەمپینێک لەئاستی کوردستان و دەرەوەی وڵات دەستی پێکردووەو تا ئێستا نزیک بەسەدان رۆژنامەنوس و هونەرمەند پشتیوانی خۆیان دەربڕیوەو لایەنگری خۆیان بۆ دەستورێکی عیلمانی دەربڕیوە. رێنێسانس بەپێویستی زانی دیدارێک ئەنجام بدات لەگەڵ ستیڤان شەمزینانی نوێنەری کەمپینەکە لەکوردستاندا.

پ1 : سەرەتا باسی ئەم کەمپینە بکە کە دەستتان پێکردووە، تا ئێستا چەند ئیمزاتان کۆکردۆتەوە و چۆن پێشوازیی لێکراوە؟

ستیڤان شەمزینانی: هەڵبەتە ئەم کەمپینە نێونەتەوەییە مەیدانێکی گرنگی چالاکی و کارکردنە تاوەکو ناسنامەی ئیسلامێتی بەسەر کۆمەڵگەی کوردستاندا نەسەپێنرێت، ئەم کەمپینە بە دیاریکراویی میحوەری کارکردنی بۆ گۆڕینی بەندی حەوتی ڕەشنووسی دەستووری کوردستانە. کە لەوێدا جەخت کراوەتەوە لەسەر ئیسلامێتی خەڵکی کوردستان و شەریعەتی ئیسلامی وەك کوتاڵێك بەبەری تێکڕای هاوڵاتیانی کوردستاندا دووراوە، لەکاتێکدا هەمووومان ئەو راستییە دەزانین کە لەکوردستان پەیڕەوکارانی ئاینەکانی تری وەك کریستیانی و یەزیدیی و کاکەیی و هتد.. دەژین، ئەمە جگە لەژمارەیەکی بەرچاو لەخەڵکی بێ ئاین و ئاتە ئیست.

بۆ ئێمە جێگەی قبوڵ نەبوو ئەم ناسنامەیە داسەپێنرێت بەسەر هاوڵاتیاندا بۆیە هەڵوێستمان وەرگرت و بڕیارماندا لەدژی، هەڵسوڕانی سیاسی و مەدەنی ئەنجام بدەین.

سەبارەت بەچالاکییەکانی کەمپین زۆر چالاکی کراوە بەتایبەت لەدەرەوەی وڵات، ئەویش لەپەیوەندیی کردن بەرێکخراوەی NGO و چەپەکانی دنیاو سازدانی پانێڵ و سیمینار و کۆڕو کۆبوونەوەی تایبەت و هەڵمەتی واژۆکۆکردنەوە، لەداهاتوودا و پێش داخستنی دەرگای تێبینی و سەرنجەکان لەسەر دەستوور لەلایەن پەرلەمانەوە بەشێوەیەکی فراوان و کاریگەرو لەئاستی جەماوەرییدا کاردەکەین.

پ2:بۆچی گرنگە دین لەدەسەڵات جیابکرێتەوە؟ ئایا بەلێك جیاکردنەوەی ئاین لەدەوڵەت دەتوانین کۆمەڵگەیەکی سیکۆلار ئاوابکەین؟

ستیڤان شەمزینانی:: بێگومان هەر دەوڵەتێك لەسەر ناسنامەیەکی ئاینی یان ئیتنیکی یان نەتەوەیی دیاریکراو هەڵچنراوبوو، بێ سێ و دوو لێکردن دەوڵەتێکی ستەمکارە و سەربەستی و ئازادیی مرۆڤەکانی تیادا کۆنترۆڵکراوە. بەئەزموون بۆمان دەرکەوتووە دەوڵەتە تیۆکراتییەکان لەمێژوودا خراپترین و سەرکوتکەرترین جۆرەکانی دەوڵەت بوون و زۆرترین سەرکوتی ئاینی و ئایدۆلۆژییان تێدا بەڕێوەچووە.

گرنگی جیاکردنەوەی ئاین لەدەوڵەت لەوەدایە دەوڵەت دەگێڕێتەوە بۆسەر جەوهەرە ڕاستەقینەکەی. عەلمانیەت تاکە مەرج و زامنی پێکەوە گونجانی خەڵکانە بە جیاوازییەکانیانەوە، چون عەلمانیەت چیتر نییە جگە لەڕووەکەی تری دیموکراسی، دیموکراسیش تا ڕۆژی ئەمرۆمان تاکە سیستەم بووە کە زۆرترین ئازادیی و مافی بۆ مرۆڤایەتی

دەستەبەرکردووە، لێ دیموکراسی نموونەیترین سیستەم نییە بەڵام بەتاقیکردنەوە سەلماندی تاکە سیستەمی سەرکەوتوو بووە لەکاتی موومارەسە کردنیدا.

دیموکراسیەتیش بەبێ عەلمانیەت بوونی نییە، بەباوەڕی خۆم ئەگەر ئێمە بمانەوێ هەنگاوەکانمان بەرەو تەلاری دیموکراسی دەست پێبکەین، یەکێك لەوکارانەی دەبێت لەو نێوەندەدا دەستی بۆ بەرین تەبەنی کردنی سیستەمێکی عەلمانییە بەفۆرمێکی لیبڕاڵ نەك توند ڕۆو ڕادیکاڵ.

چونکە لەهەندێ لەوڵاتاندا عەلمانیەت هەیە بەبێ ئەوەی دیموکراسی هەبێت، نمونەی ئەوانە دەوڵەتی تورکیایە، یەکێتی سۆڤێتی جارانیش بەهەمان شێوە.

خولاسەی کەلام ئەوەیە بەبێ عەلمانیەت هەموو بانگەشەکانی مافی مرۆڤ و مەدەنیەت و دیموکراسی و پلوراليزم و ئازادیی دروشمگەلێکی ناوەرۆك پوچ و گاڵتەجاڕانە دەبن.

پ3: سیمایەکی ئیسلامی بەسەر دەستووری هەرێمی کوردستاندا زاڵە، ئەی ئەو هەموو دروشمە چین کەسەبارەت بەعەلمانی بوونی هێزە کوردستانییەکان لەسەرووی هەموویانەوە پارتی و یەکێتی باسیان لێوە دەکرێت؟

ستیڤان شەمزینانی: پارتی و یەکێتی (سوپەرمارکێت)یان هەیە و چی لەبازاڕدا خواستی زۆری لەسەر بێت و هەڕەمێنی هەبێت ئەوان ئەو کاڵایانە لەجامخانەکانیاندا دادەنێن.

ساڵانێکی دوور درێژە بەوردیی بەدووی ناسنامەی پارتی و یەکێتیدا دەگەڕێم، تێنەگەیشتووم ئەمانە چەپن یان ڕاست؟ نازانم عەلمانین یان ئیسلامی؟ نەتەوەیین یان ئوممەمی؟ سۆسیال دیموکراتن یان فاشی؟ ئەو دوو هێزە هیچ ناسنامەیەکی جێگیریان نییە و هیچ ئایدیاو خەتێکی ڕوونیان نییە کاری لەسەر بکەن، بەڵکو کۆمەڵێك بازرگانی نیمچە مافیان و دەستیان بەسەر سەروەت و سامانی وڵاتدا گرتووە و ژیانی خەڵکیان بەبارمتە گرتووە.

ناکرێت چاوەڕێی ئەم هێزانە لەپێشییانەوە پارتیو یەکێتی بکەین هیچ گۆڕانکارییەکی ئیجابی لەوەزعی سیاسی و کۆمەڵایەتیدا بکەن، ئەوە ئەرکی ئێمەیە وەك خەڵکانی ڕۆشنبیرو چەپ و دیموکراتیخواز و بەئاگا چالاکی بەردەوام لەخۆمان نیشان بدەین.

مارکس–ئەنگلز لەپەڕاوی (ئایدۆلۆژیای ئەڵمانی) دا دەنووسن (بیروباوەڕەکانی چینی دەسەڵاتدار لەهەر دەورانێکدا بیروباوەڕە زاڵەکانن)، ئەگەر ئەم گریمانەیە بەهەند وەربگرین، مادام پارتی و یەکێتی بێ بیروباوەڕو ناسنامەن خەڵکیش کێشەی ناسنامەیان هەیە، تەنانەت ڕۆژانە میزاجی خەڵکی تووشی هاودژیی دەبێت بەوەی ڕۆژێك شەربەتی عەلمانیەتیان دەرخوارد دەدرێت، دوو ڕۆژی ژاری ئیسلامی، من لەو قەناعەتەدام ئوسامە بن لادن عەلمانی بێت، پارتی و یەکێتی عەلمانی نین.

زاڵکردنی سیمای ئیسلامی بەسەر دەستووری کوردستاندا بۆ دڵ ڕاگرتنی عەرەبە ئیسلامییەکانی عێراقە لەلایەك و بۆ ڕازیکردنی ئیسلامییە توندڕۆیەکانی کوردستانە لەلاکەی تر.

پ4:ئەگەر شەریعەتی ئیسلامی ڕۆڵی کارا لەنووسینەوەی دەستووردا بگێڕێ ئایا ئەمە هەڕەشە نییە بۆسەر مافی غەیرە موسڵمانەکان؟

ستیڤان شەمزینانی: بەچاوگ کردنی شەریعەتی ئیسلامی لەدەستووردا دەستدرێژییە بۆسەر مافی سەرجەم هاولاّتیانی کۆمەلّ.

ئەگەر چاوێك بخشێنین بەدیرۆکی دەسەلاّت و خەلافەتی ئیسلامیدا هەر لە دەسەلاّتی پێغەمبەر محەمەدەوە لەشاری یەسریب تا بەدوا هەناسەکانی ئیمپراتۆریای عوسمانلی دەگات لەسالّی 1924، دەبینین دەولّەتی ئاینی زۆرترین دەستدرێژیی کردۆتە سەر مافی هەموو ئەوانیتری ناموسلّمان.

بۆ ئەورووپاش هەمان شتە، ئەگەر ئاوڕ بدەینەوە لەمێژووی چاخە تاریکەکانی ناوەڕاست لەرۆژئاوا ئەو ڕاستییە زەقە بەئاشکرا دەبینرێت، دەسەلاّتی کەنیسە زۆرترین ناهەقی کردووە دەرهەق بەهەموو مرۆڤە ناکریستیانەکانی ئەو کیشوەرە.

نموونەی نزیکیش کۆماری ئاخوندەکانی ئێران و دادگا ئیسلامییەکانی سۆمالّ و تالّیبانەکانی ئەفغانستانە، لەویّ چونکە شەریعەتی ئیسلامی کراوەتە چاوگی یاسادانان شانۆی ژیان لەو ولاّتەدا لەتاریکترین لەحزەکانی خۆیدایە.

دەمەویّ ئەو تێگەیشتنەش ڕاست بکەمەوە کە بەئیسلامیکردنی دەستوور و دەولّەت لەکوردستاندا تەنانەت لەبەرژەوەندیی موسلّمانەکانیشدا نییە، ئەمە جگە لەهەبوونی ژمارەیەکی بێشوومار لەو موسلّمانانەی نایانەوێت ئاینەکەیان تێکەلاّوی سیاسەت و دەولّەت و ئیدارە بکرێت.

سەد دەر سەد ئەو بیرۆکەیە بەدروست دەزانم کە پێیوایە بەبیّ عەلمانیەت هیچ یەکێکمان ناتوانین ئازاد و خۆشبەخت بین، ئەگەرچی دین و باوەڕەکەشمان دین و باوەڕی بالاّدەست بێت.

هیتلەر چەند لە دەولّەتە ڕاسیستەکەی حەسایەوە هەر ئەوەندەش موسلّمانەکان لەدەولّەتە ئاینییەکانیان دەحەسێنەوە.

ئازادیی بەبیری ئازاد دێتە دی و شەڕیش بەهزری شەڕەنگێزیی، ئەدۆنیس-وتەنی:

(چەکێك نییە بۆ ئازادیی تەنیا خودی ئازادیی و ئاشتی خۆی نەبێت).

پێموایە عەلمانیەت فەزایەکی ئازادەو هەر لەبەرئەوەشە دەتوانێت ئازادیی بۆ هەمووان دەستەبەر بکات جا دیندار بین یان بیّ دین.

پ5: بەسەرنجدان لەوەی کە زۆربەی کۆمەلّگەی کوردەواریی موسلّمانە و لەوانەشە ئەم یاسایەیان بەلاوە پەسەند بێت و تەنیا ڕۆشنبیران و لایەنێك لەدژی ئەوەبن، ئەوکات چی، واتە ئایا ئەم دەستوورە خواستی خودی خەلّك نییە؟

ستیڤان شەمزینانی: بۆچوونی من بەپێچەوانەوەیە، لاموانییە زۆربەی خەلّکی کوردستان ئەو موسلّمانە سەلەفییە وشك هەلاّتووە بن بەرگەی تێزو بیرۆکە رۆژئاواییەکان نەگرن لەنێوانیشیاندا چەمکی سیکۆلاریزم.

هەلّبەتە ئەم دەستەواژەیە (سیکۆلاریزم) تاکو ئێستا لەسنوورێکی بەرتەسکدا باسی لێوەکراوە و هۆشیارییەکی جەماوەریمان لەبارەیەوە نییە (ئەمەش سوچی دەستەبژێر و ڕۆشنبیری کوردە).

ڕەوتە ئیسلامییەکان چ لەکوردستان چ لەدنیای ئیسلامیدا هەولّیانداوە ئەو قەناعەتە بۆ خەلّك بگوازنەوە کە سیکۆلاریزم دژی ماهیەتی ئاینەو پەیامەکەشی بریتییە لە لەناوبردنی ئاین و سەرکوتکردنی بێڕەحمانەی مرۆڤە دیندارەکان.

لەکاتێکدا عەلمانیەت لەسادەترین مانادا لێك جیاکردنەوەی دین و دەوڵەتە لەیەکتر، بێگومان گێڕانەوەی ڕۆڵی ئاینە بۆ نێو پەرستگاکان.

ئەگەر ئێمە بتوانین ئەو دیدگایە بەخەڵك بگەیەنین کە عەلمانیەت بەمانای بێ ئاینی و سەرکوتکردنی موسڵمانەکان نییە، دەتوانین سەرکەوتن بەدەست بهێنین و هاوپشتیوانییەکی جەماوەریی بۆ کەمپینەکەمان بەدەست بهێنین و مسۆگەر بکەین.

لەراستیشدا ئەوە دەسەلاتی کوردییە بەتۆپزیی ئەو ناسنامەیە بەسەر هاولاتیانی موتەمەدیندا دەسەپێنێت، ئەگەرنا خەڵك بەزار نەیوتووە عەلمانیم بەلام رۆژانە مومارەسەی دەکات. ئەم جەماوەرە هەر لەجلوبەرگەکەیەوە هەتا شێوە هەڵسوکەوتەکەی (نا)یەکی زۆر گەورەی بۆ دەسەلاتی ئاین وتووە، بەلام بەداخەوە هەتا ئێستا دەسەلاتداران‌و رۆشنبیران لەم مەسجە تێنەگەیشتوون.

هەموو ئەمانە لەبەرژەوەندیی ئێمەی لایەنگرانی عەلمانیەتە نەك ئیسلامییەکان، ماوەتەوە زیرەکییەکی وەهامان هەبێت میدیاکان کۆنترۆڵ بکەین و کەرەستەکانی هۆشیاریی کۆمەلایەتی بەدەست بهێنین.

بەکورتییەکەی باوەڕموایە خەڵك بایکۆتی دەستورێك دەکەن کەئیسلام فەرزبکات بەسەریاندا نەك دەستوورێکی عەلمانی، بێئەوەی حاشا لەوەبکەین زۆربەی ئەم خەڵکانە لەڕووی بیروباوەڕەوە موسڵمانن.

پ6: بەبڕوای تۆ ئەم کەمپینە دەتوانێت میکانیزمێکی گوشار بێت بۆ لێك جیاکردنەوەی ئاین لەدەوڵەت یان چاوخشاندنەوەیەك بەدەستووردا؟ ئایا حیساب بۆ ئەم دەنگانە دەکرێت؟

ستیڤان شەمزینانی:: ئامانجمان ئەوەیەو دەمانەوێت گوشارێکی بەهێز بەرێگە مەدەنییەکان دروست بکەین لەسەر دەسەلاتی کوردستان تا ئەو بەندەی دەستوور بگۆڕێت. لەگەڵ ئەوەشدا هیچ گرەنتییەك نییە بۆئەوەی سەرکەوتن بەدەست بهێنین، ئەمە کەوتۆتەوە سەر ئەوەی تاچەند دەتوانین بەهێز بین و هەل و ماوەکان بەفیرۆ نەدەین.

ئەگەر ئەمرۆش بەندی حەوت نەگۆڕێت، هەر نائومێد نابین، بەڵکو کاروانەکە هەر بەردەوام دەبێت و خەباتی بێ پشوو دەکەین تا کۆمەڵگەی کوردستان بەرەو کۆمەڵێکی شارستانی و دەسەلاتەکەشی بۆ دەسەلاتێکی سیکۆلاری راستەقینە دەگۆڕین.

ئەم خەباتە نە بەسەر دەچێت و نە دەخرێتە پەراوێزەوە، خەباتێکی بەردەوام و بێ بچڕانە. لینین–لەکاتی خۆیدا وتی(لەماوەی دوو هەزار ساڵی پەرەسەندنی فەلسەفەدا خەباتی نێوان ماتریالیزم و ئایدیالیزم و بیروڕا فەلسەفییەکانی دیموکرێت و خەباتی نێوان ئاین و زانست و ڕەتکردنەوەی راستی و خەباتی زانین نەزانین کۆن نەبوو).

بەهەمان شێوە ئەم ململانێیە بەردەوام دەبێت تا مێژوویەکی دوورتر، من و هاوڕێکانم وا بیردەکەینەوە دوای ئەم کەمپینە (ئەگەر سەرکەوتووش بووین) کاری ئێمە تەواو نابێت تا بچینەوە ماڵەکانی خۆمان، بەڵکو مەیدانی خەباتەکەمان فراوانتر دەکەین و دەستکەوتی زیاتر بۆ کۆمەڵگەکەمان بەدەست دەهێنێت.

بەکوردییەکەی خەبات دەکەین تا سیکۆلاریزم دەچەسپێت و هیچ هەڕەشەیەکی لەسەر نامێنێت، دوای ئەوەش وەك خەڵکانێکی ئاتەئیست (بێ ئاین) کارمان ئەوەیە بیروباوەڕی رۆشنگەرانەو زانستیانە دژ بەخورافەو جاهیلییەت لەناو جەماوەری خەڵکدا بلاوبکەینەوە.

دەمانەوێت ئاگاداریيان بکەينەوە ئاين مرۆڤ کۆيلە دەکات و ئازادييەکانی مەرجدارو زەوت دەکات. فيۆرباخ – وتەنی (لەئايندا کۆمارێکت لەئاسمان هەيە کەواتە لەسەر زەوی پێويستت پێی نييە، بگرە بەپێچەوانەوە دەبێت لەسەر زەوی کۆيلەبيت تا ئەو دنيات بێ هودە نەبێت).

خەباتەکە قورس و زەحمەتە بەلاّم ئێمەش ئالاّی کۆڵنەدان و تێکۆشانی بەردەوامامان هەڵکردووە.

ناسنامە:

– ستيڤان فوئاد شەمزينانی.
– لە 1979 لەشاری سلێمانی– باشووری کوردستان لەدايك بووە.
– 10 ساڵە لەبواری راگەياندن و رۆژنامەنووسيدا کاردەکات.
– سەرنووسەری رۆژنامەی نێوەند.